

DONES I REVOLUCIÓ

1917-2017. Cent anys de la revolució russa

ÍNDEX

Presentació	3
1. 1917. La revolució comença. De febrer a octubre	4
2. Marxisme, ideologia emancipatòria	6
3. Recuperem la memòria...	9
4. El govern bolxevic: canvis polítics i transformacions socials	16
5. Un pas endavant, dos enrere... l'època de Stalin	25
6. Bibliografia i web grafia	29

En el marc d'aquestes jornades de debat i commemoració del centenari de la revolució russa, avui centrarem el focus en el paper de la dona a la revolució i, molt especialment, en els canvis profunds, socials i polítics, en la condició de la dona que aquesta va propiciar.

És necessari remarcar que , tot i que les dones han estat evidentment sempre subjecte històric, encara avui som, sovint, un subjecte ocult. La historiografia clàssica –el positivisme- va centrar la seva mirada en els poderosos, posteriorment la història social –en les seves diferents tendències- ha enfocat la seva mirada cap a les classes populars, les seves condicions de vida, el moviment obrer... Alguns historiadors afirmen que un dels canvis radicals del segle XX ha estat l'alliberament de la dona (si més no a les societats occidentals)... Fa doncs molt poc que la recerca aborda la història també des de la perspectiva de gènere, una perspectiva que ens pot permetre un enfoc global que no obli la meitat de la població.

Justificar l'anterior afirmació, resulta fàcil... agafem els llibres de text... quin situa a Olimpe des Gouges i el seu paper , el 1792, en la redacció de la *Declaració de drets de la dona i la ciutadana*? Agafem les principals obres de divulgació sobre la Revolució russa... els buits són evidents.

Constatem també que aquesta ocultació s'està començant a produir al reduir el pes en els programes d'ensenyament de determinats episodis històrics que es consideren tancats, fracassats i sense transcendència....Això és el que està passant amb la revolució russa. El fracàs del model soviètic, l'hegemonia actual del capitalisme neoliberal orienta a dedicar poc temps a una revolució que, partint d'una ideologia emancipatòria, va trasbalsar el món i sense la qual no es pot entendre el segle XX.

1. 1917. La revolució comença. De febrer a octubre

Rússia, gener de 1917... la primera guerra mundial feia més de dos anys que durava...15 milions d'homes mobilitzats¹ al front... ja més d'un milió de morts... carestia i desabastament (des de l'inici de la guerra el preu del carbó s'havia multiplicat per cinc i els dels aliments per set, faltava ja el pa...) Com a la resta d'Europa, mentre els homes eren al front, les dones feien funcionar les fàbriques, els transports, els conreus... (a Petrograd, el febrer de 1917, el 47% de la classe obrera eren dones) i també eren majoritàriament dones les que havien de fer llarguíssimes cues per aconseguir alguna cosa de menjar pels seus fills.

Manifestació en commemoració del 8 de març. Petrograd, 23 Febrer 1917

El 8 de març -23 de febrer en el nostre calendari- estava prevista alguna acció per commemorar el Dia Internacional de la dona treballadora però les dones d'algunes empreses tèxtils del barri de Viborg es van declarar en vaga. A les 10 del matí, es manifestaven unes 20.000 als crits de *Avall la carestia! Avall la fam! Pa pels treballadors!* Al dia següent, el moviment va créixer i als crits es va afegir *Fora el tsar! Fora la guerra!*. Obreres van rodejar els cosacs i aquests, desobeint les ordres, no van atacar. El 25 la vaga ja era general. El moviment era imparable.

Les dones van jugar un paper decisiu en la conscienciació dels soldats. Trotsky va escriure:

*"La dona obrera representa un gran paper en l'apropament entre els obrers i els soldats. Penetra en les seves files, agafa amb les seves mans els fusells, implora, ordena: Desvieu les baionetes, veniu amb nosaltres..."*²

1. Fontana, J. *El siglo de la revolución*. Ed. Crítica. Febrer 2017

2. Citat a Salas, M. *Febrer 1917: Las mujeres inician la revolución*. Sin permiso. 26.2.2017

Moltes dones participen en el moviment revolucionari, des de febrer a octubre, però poques han quedat a la memòria històrica. Intentarem, a continuació, despertar aquesta memòria.

Dones combatents de l'Exèrcit Roig

Agafem un fragment de la crònica de la revolució d'octubre que ens va deixar el periodista nord-americà John Reed:

“Después de haber franqueado el arco de triunfo de la Puerta de Moscú, colosal monumento de piedra gris, adornado con jeroglíficos de oro, enormes águilas imperiales y nombres de zares, tomamos por la larga carretera completamente recta, blanqueada por la primera nevada. Estaba llena de guardias rojos a pie. Los unos, cantando y gritando, se dirigían al frente revolucionario; los otros, de regreso, venían cubiertos de barro y con el rostro terroso. La mayor parte tenía cara de niños. También se veían mujeres, con palas, algunas con fusiles y cartucheras en bandolera, otras con los brazaletes de la Cruz Roja, mujeres de barrios miserables, encorvadas y agotadas por el Trabajo..... En los campos, a ambos lados de la carretera, mujeres y ancianos abrían trincheras y tendían redes de alambre de púas. .

*—Aquí —indicó el chofer, al tiempo que subimos una colina desnuda— mataron a Vera Slutskaya. Sí, la diputada bolchevique de la Duma. Fue por la mañana, temprano. Iba en automóvil con Zalkind y algún otro. Se había pactado una tregua, y se dirigían al frente. Charlaban y reían cuando, de repente, del tren blindado en que se encontraba el propio Kerenski, alguien, al divisar el automóvil, disparó un tiro. El proyectil alcanzó a Vera Slutskaya, matándola”.*³

3. Reed, J. *Diez días que estremecieron el mundo*. Akal bolsillo. 1982. Pàg. 191-192

Alexandra Kollontai, el 1927, recordava,

“¿Quiénes fueron las mujeres que participaron en la Gran Revolución de Octubre? ¿Fueron casos aislados? No; hubo multitudes de ellas: decenas, centenas de miles de heroínas anónimas que marcharon –codo a codo– con los obreros y campesinos, bajo la Bandera Roja y la consigna de los Soviets, pasando sobre las ruinas de la teocracia zarista hacia un nuevo futuro...

Si uno mira hacia atrás, al pasado, uno puede verlas: masas de heroínas anónimas que Octubre encontró viviendo en ciudades desfallecientes, en aldeas empobrecidas saqueadas por la guerra... Una bufanda en la cabeza (raras veces una pañoleta roja), un vestido gastado, un abrigo de invierno remendado. Jóvenes y adultas, obreras y campesinas esposas de soldados y amas de casa pobres de la ciudad. Muy raro, mucho más raro en aquellos días: mujeres trabajadoras de oficina y profesionales, educadas y cultas. Pero hubo también mujeres de la “intelligentsia” entre las que llevaron la Bandera Roja a la victoria en Octubre – maestras, empleadas de oficina, jóvenes estudiantes de las escuelas secundarias y universidades, doctoras”...⁴

2. Marxisme, ideologia emancipatòria

Les ideologies obreres que van conformant-se al llarg del segle XIX arrenquen dels ideals republicans, de Rousseau i de la Revolució francesa, posen l'accent en la lluita per aconseguir la igualtat –jurídica, social, política i molt especialment, econòmica- enfrontant-se així al liberalisme i el capitalisme.

L'Acta fundacional de l'AIT arrenca així:

“Considerant:

Que l'emancipació dels treballadors ha de ser obra d'ells mateixos, que els seus esforços per conquerir l'emancipació no han de tendir a constituir nous privilegis, sinó a establir els mateixos drets i els mateixos deures per a tothom...”⁵

Marxistes i anarquistes articulen doncs un discurs basat en la igualtat, també entre homes i dones. El marxisme –marc ideològic a l'esquerra del qual es situaran els bolxevics- fa en la seva anàlisi de la història una dura crítica al sistema patriarcal i el relaciona directament amb l'aparició de la propietat privada i l'Estat. Tan Marx a *La ideologia alemanya*, com Engels a *L'origen de la família, la propietat privada i l'Estat* situen com un dels primers antagonismes de classes, com un dels primers exemples d'opressors i oprimits la relació entre homes i dones que estableix la monogàmia.

4.<http://revolucionbolchevique.blogspot.com.es/2009/03/kollontai-el-dia-de-la-mujer.html>

5. Preàmbul de l'Acta fundacional de l'Associació Internacional dels Treballadors. Londres 1864

“Por tanto, de ninguna manera la monogamia aparece en la historia como una reconciliación entre el hombre y la mujer, y menos aún como la forma más elevada de matrimonio. Al contrario, entra en escena bajo la forma de la esclavización de un sexo por el otro, como la proclamación de un conflicto entre los sexos, desconocido hasta entonces en la prehistoria. En un viejo manuscrito inédito, redactado en 1846 por Marx y por mí⁶, encuentro esta frase: “La primera división del trabajo es la que se hizo entre el hombre y la mujer para la procreación de hijos”. Y hoy puedo añadir: el primer antagonismo de clases que apareció en la historia coincide con el desarrollo del antagonismo entre el hombre y la mujer en la monogamia; y la primera opresión de clases, con la opresión del sexo femenino por el masculino.

La monogamia fue un gran progreso histórico, pero al mismo tiempo, juntamente con la esclavitud y las riquezas privadas, inaugura esa época que dura hasta nuestros días y en la cual cada progreso es al mismo tiempo un retroceso relativo, en la cual el bienestar y el desarrollo de unos se alcanzan a expensas del dolor y la frustración de otros. La monogamia es la forma celular de la sociedad civilizada, y en ella ya podemos estudiar la naturaleza de las contradicciones y antagonismos que alcanzan su pleno desarrollo en esta sociedad”.⁷

Els marxistes neguen el pretès caràcter científic del determinisme biològic que establia la debilitat, la inferioritat natural del sexe femení i consideren que l’emancipació de les dones serà inevitable i que el sistema patriarcal no desapareixerà fins a la desaparició de les classes socials. Vinculen doncs la lluita de les dones a la lluita general del proletariat contra el capitalisme.

“Dejando a los estudiosos burgueses absortos en el debate de la cuestión de la superioridad de un sexo sobre otro, o en el peso de los cerebros y en la comparación de la estructura psicológica de hombres y mujeres, los seguidores del materialismo histórico aceptan plenamente las particularidades naturales de cada sexo y demandan sólo que cada persona, sea hombre o mujer, tenga una oportunidad real para su más completa y libre autodeterminación, y la mayor capacidad para el desarrollo y aplicación de todas sus aptitudes naturales. Los seguidores del materialismo histórico rechazan la existencia de una cuestión de la mujer específica separada de la cuestión social general de nuestros días. Tras la subordinación de la mujer se esconden factores económicos específicos, las características naturales han sido un factor secundario en este proceso. Sólo la desaparición completa de esos factores, sólo la evolución de aquellas fuerzas que en algún momento del pasado dieron lugar a la subordinación de la mujer, serán capaces de influir y de hacer que cambie la posición social que ocupa actualmente de forma fundamental. En otras palabras, las mujeres pueden llegar a ser verdaderamente libres e iguales sólo en un mundo organizado mediante nuevas líneas sociales y productivas”.⁸

Kollontai, A. 1908

Marx i Engels fan seva l’afirmació de l’utòpic Fourier:

6. Aquesta obra és *La ideologia alemanya*.

7. Engels, F. *El origen de la familia, la propiedad privada y el Estado*. Col. Clásicos del Marxismo. 2006. Fundación Federico Engels.

8. Kollontai, A. *Mujer y lucha de clases*. El viejo topo. 2016

“Los progresos sociales y los cambios de período se operan en razón del progreso de las mujeres hacia la libertad, y las decadencias del orden social se operan en razón del decrecimiento de la libertad de las mujeres... En resumen, la extensión de los privilegios de las mujeres es el principio general de todo progreso social.”

A finals del XIX, sorgeix el moviment de dones socialistes que divergirà del sufragisme a l'entendre que la lluita per l'alliberament de la dona, tot i ser específica, no ha de limitar-se a obtenir la igualtat jurídica i els drets polítics sinó que cal emmarcar-la en la lluita contra el capitalisme i l'emancipació de la classe obrera.

Clara Zetkin i Rosa Luxemburg a la Conferència de la 2ª Internacional de 1910

Aquesta concepció no es limita a impulsar moviment sinó que crea teoria, organització i lluita específica. Citem, entre d'altres *Mujeres y socialismo*, 1879, del dirigent del SPD August Bebel, la ja citada *Origen de la familia, la propiedad privada i l'Estat* d'Engels, 1884, o *Los fundamentos sociales de la cuestión femenina* d'Alexandra Kollontai, 1908.

Els marxistes impulsen la creació d'una secció femenina de l'AIT, liderada per Elisabeth Dimitrieff qui participarà com a representant de la 1ª Internacional el 1871, a la Comuna de París, primer govern de treballadors de la història que va atorgar la igualtat de drets a les dones. Clara Zetkin dirigeix el 1891 la revista *Die Gleichheit (Igualtat)*. El 1907, en el marc del Congrés de Stuttgart de la 2ª Internacional, a

iniciativa de Rosa Luxemburg i Clara Zetkin, es reuneix la Primera conferència Internacional de dones treballadores i es crea la secció de Dones socialistes de

la Internacional presidida per la pròpia Clara Zetkin. La Segona Conferència, celebrada el 1910, instituirà la celebració d'un Dia Internacional de la dona treballadora.

Lenin reafirma: *“Diem que l'emancipació dels obrers ha de ser obra dels mateixos obrers, de la mateixa manera l'emancipació de les obreres ha de ser obra d'elles mateixes. Són elles les que han de preocupar-se de desenvolupar les noves institucions i aquesta activitat de la dona conduirà a un canvi complet de la situació en que vivia sota la societat capitalista”...⁹*

Qüestions tan, malauradament, actuals com la prostitució, la lliure sexualitat o la doble jornada seran plantejades i debatudes en el si del marxisme. Aquestes idees impregnaran el programa polític dels bolxevics i guiaran el canvi profund que generarà la revolució d'octubre.

9. Lenin, V.I. *Discurs a la IV Conferència d'obreres sense partit*. 1919

3. Recuperem la memòria...

Abans del 17 ja existeix a Rússia una llarga tradició de participació de dones en els moviments revolucionaris i un fort moviment feminista burgès. Moltes d'elles estan vinculades als *narónidki* -que formarien els *eseristes* (SR)-, d'altres al marxista Partit obrer socialdemòcrata rus que el 1903 s'escindirà en menxevics i bolxevics.

La presència continuada de dones en els sindicats, en els soviets...va tenint pes i ens explica perquè, després de la revolució de febrer, es reconegué el dret a vot, o es decretés la igualtat salarial, els permisos de maternitat... canvis que ampliarà i consolidarà la revolució d'octubre.

Entre les primeres, destaquem a Vera Fígnier, a Maria Spiridonova ... Entre els cercles marxistes trobem a Vera Zassúlitx, Krupskaja.....

Tant **Vera Fígnier** (1852-1942) com **Vera Zassúlitx** (1849-1919) són figures destacades dels anys revolucionaris del S.XIX. Les dues, nihilistes, inicien la seva activitat revolucionària vinculades al grup *Zemlya i Vólya* (*Terra i llibertat*) encara que després divergiran, Fígnier serà dirigent del nou grup populista *Naródnaya Vólya* (*Voluntat del Poble*) i Zassúlitx, amb Plejànov, constituïran el Grup *Emancipació del Treball* d'orientació marxista. Les dues participen, directa o indirectament, en atemptats terroristes que les portaran a la presó i a l'exili; en el cas de Fígnier, en els preparatius de l'atemptat contra el tsar Alexandre II i Zassúlitx atempta contra el general Trépov. Fígnier restarà empresonada vint anys i després viatjarà per Europa no retornant a Rússia fins el 1915. Zassúlitx viurà exiliada a diversos països europeus des de 1878 fins el 1905.

En el marc del debat dels populistes russos sobre si la comuna pagesa (MIR) podia ser la base del futur socialisme, Zassúlitx, el 1881, escriu a Marx per sol·licitar la seva opinió. Aquest contesta amb una certa ambigüitat, sense negar la possibilitat, advertia sobre quines condicions serien necessàries. Ella, finalment, va optar per una revolució basada en el proletariat urbà després d'un

període de desenvolupament capitalista. Aquesta convicció la portaria més tard, ja des del sector menxevic dels POSDR, a oposar-se a la Revolució d'Octubre en considerar-la prematura. El 1919 mor a Petrograd. Fígnier, després de la revolució de febrer, va ser nomenada cap de la "Societat dels ex presos i exiliats polítics". Des dels *eseristes*, també fou contrària a la revolució bolxevic però no s'hi va oposar obertament. Va morir amb 92 anys a Moscou.

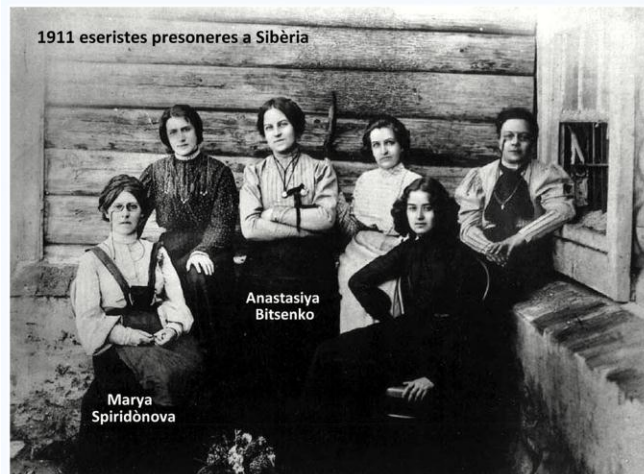
Posant el focus en les dones del 17 i, molt especialment, en aquelles que lideraran els canvis profunds que generarà la revolució bolxevic, assenyalarem:

Alexandra Kollontai, Nadezhda Krupskaya, Inessa Armand, Várbara Yakovleva, Konkordiya Samoilova, Larisa Reisner, Elena Stassova, Klavdia Nikolayeva ("*Natasha Bolshevikova* de "nom de guerra"), Maria Spiridónova, Anastasiya Bitsenko, Natalia Sedova, Vera Slútskaya, Maria Ilynitxna Uliànova, Anna Ilynitxna Yelizarova i Yevgenia Bosh entre d'altres.

Majoritàriament pertanyen al partit bolxevic però també hi ha líders importants dels *eseristes* d'esquerra com Spiridónova i Bitsenko. Com a militars, en la posterior guerra civil contra l'exèrcit blanc, tenen un paper destacat l'anarquista Marya Nikiforova i la maximalista Lyudmila Mokievskaya-Zubok.

Maria Spiridónova (1884-1941) va ser una figura emblemàtica amb molt reconeixement popular. Negocià amb Lenin el suport del seu grup a un govern de coalició, va ser responsable de l'extensió i organització dels soviets al camp i va presidir la secció pagesa del govern (CEC). En desacord amb el tractat de Brest-Litovsk, va defensar reprendre el terrorisme i aprovà l'assassinat de l'ambaixador alemany. Des de 1918 fins la seva execució, passà els anys entre presó i exili en diferents regions de l'Est.

Anastasiya Bitsenko (1875-1938) va ser una de les tres candidates SR en les eleccions a l'Assemblea Constituent. Formà part de la delegació soviètica a Brest per a tractar la pau amb els Imperis Centrals en representació dels SR d'esquerra i de les dones. Va ser favorable a la signatura del Tractat de Brest-Litovsk. A finals de 1918 es va afiliar al partit bolxevic. El 1938, a causa de les purgues estalinistes, fou detinguda, condemnada i ajusticiada.

Entre les bolxevics, destaquem aquelles que a més de dedicar-se a l'activitat política general, desenvolupen un treball específic per a l'emancipació de les dones treballadores. Aquest és el cas d'Alexandra Kollontai, Nadezhda Krupskaya, Inessa Armand, Konkordiya Samoilova o Klavdia Nikolayeva. Totes elles van lluitar per tal de convèncer els seus companys de partit del paper crucial de les dones com a subjectes actius de la revolució i no com a obstacles al seu avenç. Conjuntament van treballar en diferents iniciatives com ara en impulsar i participar en la redacció de les diferents revistes adreçades a les treballadores. La primera va ser *Rabotnitsa* (*Treballadora*), publicada per primer cop el Dia Internacional de la Dona de 1914, relançada el maig de 1917 i posteriorment, el 1923, com veurem més endavant des del Zhenotdel. El treball d'aquestes dirigents fou crucial per tal d'aconseguir que el partit decidís establir noves

estructures organitzatives per a mobilitzar les dones que finalment culminà en el primer Congrés de Dones Treballadores de Rússia el novembre de 1918.

Parlem de:

Nadezhda Krupskaya (1869-1939). Ja d'estudiant va entrar en diferents clubs de discussió d'intel·lectuals marxistes que es relacionaven amb els obrers per mitjà dels Cercles d'estudi . El 1889 es va unir als cercles d'estudi Brusnyev de la capital on més tard va coincidir amb Lenin amb qui es va casar quan estaven tots dos desterrats a Sibèria després de fundar la Lliga de Lluita per l'Emancipació de la Classe Obrera, precursora del Partit Socialdemòcrata. D'aquest partit en serà Secretària del Comitè Central. El 1901 escriu l'opuscle "*Dona treballadora*" en el que, seguint a Zetkin i Bebel, argumenta que només un règim proletari podria alliberar a la dona de la servitud domèstica. Viu gairebé tots els anys, entre 1901 i 1917, a l'exili amb Lenin desenvolupant diverses tasques d'organització i coordinació amb l'interior i escrivint. El 1915, juntament amb Armand i Kollontai, va formar part de la delegació russa a la III Conferència Internacional de dones socialistes de Berna on van aconseguir fer aprovar una resolució en la que es condemnava la guerra i es demanava una pau sense annexions i conquestes en sintonia amb les propostes de Zimmerwald .

L'educació serà l'altre interès de Krupskaya, mestra de professió, escriu *"Educació pública i democràcia"* (1915) on exposa el seu concepte d'educació socialista i com aquesta hauria de ser:

*" Mentre l'organització de l' ensenyament quedi en mans de la burgesia, el treball escolar serà un arma dirigida contra els interessos de la classe obrera. Només la classe obrera pot convertir el treball a l'escola en un instrument per a la transformació de la societat contemporània"*¹⁰

De retorn a Rússia, a les eleccions municipals de juny de 1917, obté una regidoria en el districte obrer de Vyborg i n'és responsable d'Instrucció Pública. Després de la Revolució d'octubre, comença a treballar amb Lunacharski, primer Comissari del poble per a l'Educació, va ser responsable de la lluita contra l'analfabetisme entre adults i nomenada viceministra del Narkompros on treballarà fins el final. La seva tasca aquí va ser determinant en la creació d'organitzacions juvenils, Komsomol, e infantils, Pioners, en la millora del sistema educatiu i en la creació d'una xarxa de biblioteques.

També es va dedicar a la difusió de l'obra de Lenin de qui a més de companya va ser secretària i col·laboradora, en les seves memòries *"Records de Lenin"* va escriure sobre els detalls de la vida amb ell. El seu llegat de publicacions sobre els diferents àmbits en que va treballar és extens.

Inessa Armand (1874-1920). Atreta per la lluita revolucionària, el 1904 s'uneix al POSR. Té una participació activa en la revolució de 1905, es condemnada a presó i el 1908 fuig de Rússia, s'estableix a Brussel·les i es llicencia en Ciències Econòmiques. A París entra en contacte amb els cercles bolxevics i coneix a Lenin amb qui des de llavors col·laborarà. El 1911 es nomenada Secretària del Comitè de les Organitzacions Exteriors amb la funció de coordinar els grups de bolxevics de l' Europa occidental. També participà en la creació d'una escola de formació marxista a Longjumeau, França. Torna a Rússia el 1912 per a organitzar una campanya que permetés, als bolxevics, obtenir diputats en la Duma, novament és empresonada i un cop alliberada sota fiança, s'exilia novament i va a viure a la regió polonesa de Galitzia amb Lenin i Krupskaya.

En aquesta època inicia el seu treball com a editora de *Rabotnitsa* i assisteix com a representant del partit bolxevic a la Conferència Socialista de Brussel·les del 1914. Davant la política bel·licista que assumí la majoria de la socialdemocràcia cara a la I Guerra Mundial, Inessa com Rosa Luxemburg, Clara Zetkin i els bolxevics s'hi van oposar i van iniciar campanyes urgint a las tropes aliades a tombar les armes contra la seva pròpia burgesia i començar la revolució socialista. En aquest sentit, el 1915, també va participar en l'organització de la III Conferència Internacional de

¹⁰ MUÑOZ -MUÑOZ, Ana M^a. *Nadezhda Konstantinovna Krupskaya (1869-1939): Feminista y bibliotecaria*. En MUÑOZ-MUÑOZ, Ana M^a y BALLARÍN DOMINGO, Pilar (eds.). *Mujeres y libros. Homenaje a la profesora Dña. Isabel de Torres Ramírez* Granada: Universidad de Granada, Servicio de Publicaciones, 2010.

Dones Socialistes i va formar part de la delegació bolxevic a les conferències de Zimmerwald i Kienthal.

El 1917 retorna a Rússia juntament amb Lenin i altres 26 dirigents a bord del famós tren segellat. Després de la Revolució d'Octubre forma part del Comitè Executiu del Soviet de Moscou. En el seu discurs al Congrés Pan rus de Dones Obreres i Pageses de 1918 exposa la necessitat d'alliberar a les dones de l'esclavitud domèstica:

"... Sota el capitalisme, la dona obrera ha de suportar el doble fardell de treballar a la fàbrica i després realitzar les tasques domèstiques a la llar. No solament ha de coure i teixir per al patró, sinó que també ha de rentar, netejar i cuinar per a la seva família ... Però avui és diferent. El sistema burgès està en vies de desaparició. Ens acostem a l'època de construcció del socialisme. Per a reemplaçar els milions i milions de petites unitats econòmiques individuals, de cuines rudimentàries, malsanes i mal equipades i l'incòmode rentat de la bugada, hem de crear estructures col·lectives exemplars, de cuines, menjadors i bugaderies Mentre no s'aboleixin les velles formes de la família, la vida domèstica i la criança dels nens, serà impossible destruir l'explotació i l'esclavització, serà impossible construir el socialisme..."¹¹

El 1919 va ser elegida directora del Zhenotdel des d'on va donar suport a la legislació a favor de l'avortament, va combatre la prostitució, va impulsar la protecció social de mares i nadons, la participació política d'obreres i pageses, és a dir, va dur a la pràctica la política per a l'emancipació femenina. El 1920 va participar a la Primera Conferència Internacional de Dones Comunistes, el mateix any que des del Zhenotdel es publicava una nova revista, *Kommunistka*, que en l'edició de setembre anunciava la seva mort a causa del còlera.

Alexandra Kollontai (1872-1952) Destaca, sobretot, per la seva contribució teòrica i pràctica a la lluita pel socialisme i la igualtat de la dona, que per a ella eren del tot inseparables. Va ser la primera dona que va participar en un govern i la primera a exercir la funció de representació diplomàtica del seu país a l'estranger. Les vagues de 1896 i conèixer de primera mà les condicions de vida i treball d'obres i obreres la van impressionar tant que, segons ella mateixa, aquest any va ser *decisiu a la seva vida*. El 1899, després d'haver estudiat Història del treball a Zuric, va tornar a Rússia i es va afiliar al Partit Socialdemòcrata. Quan les discussions en el II Congrés del POSR de 1903 van donar lloc a l'escissió entre bolxevics i menxevics, Kollontai al principi va decidir no decantar-se, oferint la seva col·laboració a tots dos. Va participar en els fets revolucionaris de 1905, i quan a partir del Diumenge Sagnant es va desenvolupar l'acció revolucionària per tota Rússia i van aparèixer els primers soviets, Kollontai va treballar escrivint articles i organitzant a les treballadores. Escrigué *"Fonaments socials de la qüestió femenina"* en oberta polèmica amb les sufragistes. Aconsegueix que dones obreres del partit participin i es conformin com a grup diferenciats en el 1er Congrés femení de totes les Rússies convocat per les sufragistes burgeses.¹²

¹¹ Bárbara Funes a <http://www.rebelion.org/noticia>

¹² Kollontai, A. *Autobiografía de una mujer sexualmente emancipada*. Ed. Horas y horas. 2015

Va viure a l'exili des de 1908 fins després de la revolució de febrer de 1917. A la conferència de Copenhage de Dones Socialistes, el 1910, forma part de la delegació russa com a delegada del sindicat d'obreres tèxtils, també havia participat en la d' Stuttgart de 1907. El 1912, en base a una àmplia enquesta sobre l'assegurança de maternitat als països europeus, elabora un projecte de seguretat social per a la Duma que després utilitzarà quan formi part del govern bolxevic i escriu "*Societat i maternitat extensa*". Oposada activament a la I Guerra Mundial, el 1915 s'uneix definitivament al partit bolxevic i després de la Conferència de Berna (1915), desplega una gran activitat com a oradora i articulista tant a Europa com a EE.UU fent de propagandista del grup de

Zimmerwald. En la lluita contra la guerra, el moviment socialista femení no només guanyarà més militants sinó que empenirà una dinàmica més revolucionària.

Fou elegida membre del Comitè Central del partit el 1917 on ja hi participaven Krupskaya, Samoilova i Elena Stassova. Va donar suport a Lenin quan va defensar la consigna "tot el poder als soviets" i la necessitat de la insurrecció

armada. Va ser elegida membre del Comitè Executiu del Soviet de Petrograd i després d'octubre, en el primer govern soviètic, esdevé la primera dona en ocupar un ministeri governamental, el Comissariat del Poble per a la Seguretat Social. El març de 1918, per desacords polítics, va dimitir del govern i del Comitè Central del partit. D'aquest període el que ella valora més és que van establir la base legal d'una Oficina Central de la Maternitat i protecció a la Infància.¹³ Segueix treballant en la qüestió de gènere i participa en l'organització del Primer Congrés d'Obreres i Pageses i en la implementació dels seus acords. A la mort d'Armand dirigeix el Zhenotdel entre 1920 i 1921.

En el X Congrés, va redactar i presentar la plataforma de l'Oposició Obrera, fracció crítica amb el rumb que prenia el partit, quedant en posició minoritària front les propostes encapçalades per Lenin. Després d'aquest desacord, Kollontai va quedar marginada i va perdre la seva influència política. El 1923 va passar al servei diplomàtic fins el 1944. Va ser nomenada ambaixadora de la Unió Soviètica a Noruega i posteriorment a Mèxic i Suècia i també va formar part de la delegació soviètica en la Societat de Nacions.

¹³ Kollontai, A. *Autobiografía de una mujer sexualmente emancipada*. Ed. Horas y horas. 2015

L'obra literària d'Alejandra Kollontai és amplíssima i inclou obres d'assaig i de narrativa, a més de les publicacions ja esmentades recordem: *"Les relacions socials i la lluita de classes"*, *"La nova moral i la classe obrera"*, *"Autobiografia d'una dona sexualment emancipada"*, *"El comunisme i la família"*, *"La dona nova"*, *"La bolxevic enamorada"*,...

L'eix del seu discurs marxista és que per construir un món millor, a més de canviar l'economia, havia de sorgir "la dona nova", "l'home nou". A part de mesures com igual salari per a les dones, la legalització de l'avortament, la socialització del treball domèstic i de la cura dels nens,...defensa l'amor lliure i sobretot la necessitat de canviar la vida íntima i sexual de les dones. Ella creia que havia de sorgir una dona independent econòmicament, però també psicològica i sentimentalment.

Front a les acusacions rebudes de prioritzar el sexe sobre l'amor, a la seva *Autobiografia* explica que l'amor sempre havia suposat una àmplia part de la seva vida, però que era una experiència passatgera i que més important havia de ser entendre que *"No és el principal objectiu de la nostra vida, cal saber situar el treball com el seu centre"*. Sobre la família escriu:

*"Veurem aviat ressorgir una nova forma de família que suposarà relacions completament diferents entre l'home i la dona, basades en una unió d'afectes i companyonia, en una unió de dues persones iguals en la Societat comunista, les dues lliures, les dues independents, la dues obreres....El matrimoni es transformarà des d'ara en endavant en la unió sublim de dues ànimes que s'estimen, que es professen fe mútua"*¹⁴

D'aquests primers anys de revolució i contrarevolució, no volem deixar de fer esment a una altra dona, **Maria Botxkariova**, coneguda com Yashka, activa, com altres dones, en la contrarevolució. Inicialment era capatàs d'obres i a la Primera Guerra Mundial va dirigir un batalló integrat exclusivament per dones conegut com el Batalló de la Mort. A la Revolució d'Octubre, el govern Kerenski va destinar aquest batalló com a part de la defensa del Palau d'Hivern.

Després Yashka es va exiliar, a EE.UU es va dedicar a recaptar diners a favor de la contrarevolució i va retornar a Rússia per a col·laborar amb els blancs a la guerra civil. Va ser executada per la "txeca" el 1920 .

¹⁴ *El comunismo y la familia*, Editorial Marxista, Barcelona, 1937, citat per Andrea D'Atri a *Las mujeres y el socialismo*. www.pts.org.ar/IMG/pdf/Las_mujeres_y_el_socialismo

4. El govern bolxevic: canvis polítics i transformacions socials

... "Jo crec que la tasca de tot estat obrer que passi al socialisme serà doble. La primera part d'aquesta tasca és relativament senzilla i fàcil, es refereix a les velles lleis que col·locaven a la dona en situació de desigualtat respecte a l'home.... Quant a la legislació hem fet tot el que de nosaltres s'exigia...i podem, amb raó, enorgullir-nos-en. Actualment, la situació de la dona a la Rússia soviètica, des del punt de vista dels estats més avançats, és ideal. Però afirmem que, naturalment, això és només el començament.

...Vosaltres sabeu que tot i la plena igualtat de drets, subsisteix de fet la situació d'ofegament en què viu la dona ja que sobre ella pesen totes les feines de la llar.

...Un cop aconseguida la plena igualtat de la dona, empenem la nova tasca, juntament amb la dona alliberada del treball domèstic -menut, embrutidor i improductiu. En això, tenim feina per a molts, molts anys. Aquesta tasca no pot donar resultats ràpids ni te res d'efectisme brillant."

Lenin, VI. Discurs a la IV conferència d'obreres sense partit. 1919

Una revolució és un canvi radical que substitueix el sistema anterior de manera ràpida, efectiva... A partir de febrer de 1917, els canvis comencen ...la revolució liberal que enderroca l'absolutisme tsarista ja estableix el dret al sufragi universal i legalitza el divorci. La revolució socialista d'octubre va més a fons, estableix, per primera vegada a la història, lleis que fan possible la plena igualtat política i social de la dona. Per primer cop també, el nou govern posarà en marxa una veritable política de gènere i la dotarà d'instruments de poder específics.

Potser és ara el moment de no de perdre de vista el context històric en que ens trobem ...la situació de la dona a Europa i més enllà. Només a tall d'exemple...podem fer un repàs a les dates en que les dones van accedir al vot. Podríem estendre aquesta mirada a l'educació, la desigualtat social, la subordinació al marit dins la institució matrimonial.....

1893 Nova Zelanda	1945 França, Guatemala, Hongria.	1957 Haití, Hondures, Líban, Malàisia
1902 Austràlia	Indonèsia, Japó, Panamà, Trinidad i Tobago	1958 Albània, Algèria, Iraq, Somàlia
1906 Finlàndia	1946 Benín, Itàlia, Libèria, Romania, Iugoslàvia	1959 Xipre, Maurici, Marroc
1913 Noruega	1947 Argentina, Malia, Togo, Veneçuela, Vietnam	1960 Nigèria, Zaire
1915 Dinamarca, Islàndia	1948 Bèlgica, Israel, Corea del Nord i del Sud	1961 Burundi, Gàmbia, Paraguai, Rwanda, Sierra Leone, Tanzània
1917 URSS	1949 Xile, Costa Rica, Índia, Siria	1962 Uganda
1918 Àustria	1950 Barbados, El Salvador	1963 Iran, Kenya, Líbia
1919 Txecoslovàquia, Luxemburg, Països Baixos, Polònia, Suècia	1951 Nepal	1964 Afganistan, Malawi, Zàmbia
1920 Canadà, EUA	1952 Bolívia, Grècia	1965 Botswana, Singapur
1922 Irlanda	1953 Xina, Jamaica, Mèxic	1966 Guyana, Lesotho
1924 Mongòlia	1954 Colòmbia	1967 Iemen
1928 Alemanya, Regne Unit	1955 Etiòpia, Ghana, Nicaragua, Perú	1968 Swazilàndia
1929 Equador	1956 Camerun, República Centrafricana, Txad, Congo, Egipte, Gabon, Guinea, Costa d'Ivori, Laos, Madagascar, Mali, Mauritània, Níger, Pakistan, Senegal, Sudan, Tunísia, Alt Volta	1970 Fiji
1930 Sud-àfrica (blanques)		1971 Suïssa
1931 Espanya, Sri Lanka		1972 Bangla Desh
1932 Brasil, Tailàndia		1974 Jordània
1934 Cuba, Turquia, Uruguai		1976 Portugal
1935 Burma		1984 Liechtenstein
1938 Bulgària, Filipines		
1942 República Dominicana		

Ja en els primers decrets del govern soviètic, establerts entre l'octubre i el desembre de 1917, se n'aprova un que només reconeix el matrimoni civil i un altre que estableix que el divorci es pot obtenir mitjançant la petició de qualsevol de les parts.

En plena guerra civil, les noves lleis entren en vigor. El 1918 s'aprova el *Codi sobre el matrimoni, la família i la tutela* que estableix la plena igualtat jurídica entre home i dona que tindran idèntica responsabilitat vers els fills. S'estableix el dret de la dona a demandar judicialment al pare aliments pel sosteniment del fill. Tots els nens nascuts dins o fora del matrimoni tenen el mateix status i el dret al recolzament de pare i mare. Desapareix doncs la figura del fill "il·legítim". Les dones mantenen el control total dels seus ingressos i ambdós sexes mantenen els bens propis.

El Codi de família estableix la llibertat sexual. El 1922, el nou Codi Penal despenalitza l'homosexualitat. Grigori Batkis, director de l'Institut d'Higiene Social explicava:

*"La actual legislación sexual en la Unión Soviética es obra de la Revolución de Octubre, importante no sólo como un fenómeno político que asegura el papel político de la clase obrera, sino también para que las revoluciones que evolucionan desde ella lleguen a todos los ámbitos de la vida... [La legislación soviética] declara la absoluta no participación del Estado y de la sociedad en las relaciones sexuales, y la violación de los intereses de nadie... La homosexualidad, la sodomía y otras formas de gratificación sexual establecidas en la legislación europea como delitos contra la moralidad pública son tratadas por la legislación soviética exactamente como se denomina relaciones sexuales "naturales".*¹⁵

El setembre de 1919, a Moscou, en un discurs a la IV Conferència d'obreres sense partit, Lenin proclama:

*... "El poder soviètic, en major grau que la resta de països, inclosos els més avançats, ha posat en pràctica la democràcia al no haver deixat a les seves lleis ni rastre de desigualtat de drets de la dona. Ho repeteixo, cap Estat, cap legislació democràtica ha fet per la dona ni la meitat del que ha fet el poder soviètic en els primers mesos de la seva existència. Naturalment, no basten les lleis, i nosaltres no ens acontentem de cap de les maneres amb decrets i prou. Però en el terreny de la legislació hem fet tot el que de nosaltres s'exigia per equiparar la situació de la dona i la de l'home i ens en podem enorgullir. Actualment, la situació de la dona en la Rússia soviètica, des del punt de vista dels Estats més avançats, és ideal. Però afirmem que, naturalment, això només és el començament"*¹⁶

El 1920 es legalitza el dret a l'avortament, tot i que la catàstrofe demogràfica que patirà la Rússia soviètica fruit de la primera guerra mundial i la guerra civil, omplirà de polèmica aquesta qüestió que es contradirà amb les necessitats demogràfiques i la propaganda pronatalista impulsada pel govern soviètic, molt especialment a partir de Stalin.

¹⁵ citat a Frederiksen, Marie. *Las mujeres antes, durante y después de la Revolución Rusa*. 10.3.2017

16. Lenin, V.I. *Las tareas del movimiento obrer femenino a la República Soviética*. Publicat a *Pravda* 25.9.1919

S'aprovarà la llicència per maternitat de 4 mesos, la creació de guarderies gratuïtes i mesures per a la protecció en el treball per a les dones embarassades. Com altres vegades, moltes de les lleis soviètiques més avançades van ser rebudes amb alarma, fins i tot, van generar un clar rebuig.

El 1922, el nou Codi de la terra aboleix la propietat privada però permet als pagesos mantenir comunitats agrícoles que van ser democratitzades mitjançant un nou sistema de votació que va incloure a les dones que van obtenir el dret a la propietat dins les unitats familiars de les comunes. Això les va permetre guanyar empoderament dins la societat rural.

Tal com deien abans, per primer cop a la història, el govern bolxevic posa en marxa un programa orientat a l'alliberament de la dona, una veritable política de gènere. Situa al front del Comissariat de Benestar social a Alexandra Kollontai i, acceptant les reivindicacions del Primer Congrés d'Obreres i Camperoles celebrat el novembre de 1918, el 1919, crea el Zhenotdel, Departament per al Treball entre les Dones obreres i camperoles, que té com a objectiu l'emancipació de les dones. A la direcció figuraven dones que ja havien estat actives en aquest camp en els anys prerevolucionaris: Inessa Armand, Alexandra Kollontai, Sofía Smidovitx, Konkordia Samoïlovna i Klavdiya Nikolaeva.

La creació del Zhenotdel semblava tancar un tema controvertit i molt debatut en el si del marxisme: la creació d'organitzacions específiques de dones, l'impuls d'un moviment per l'alliberament de la dona no apartaria a aquestes de la lluita principal, de la lluita per l'emancipació de les classes treballadores i la construcció del socialisme? La creació d'organitzacions específiques de dones no les portaria cap a posicions revisionistes, fins i tot cap a posicions purament feministes? Tal i com hem situat abans, els arguments liderats per Clara Zetkin i Rosa Luxemburg, ambdues situades a l'ala esquerra de la 2na Internacional, havien aconseguit crear la Secció de Dones Socialistes i a Rússia s'havia constatat la capacitat mobilitzadora d'una organització específica, però ni la implicació directa del propi Lenin va aconseguir frenar les dificultats que aquesta línia de treball tindria, tal i com se'n mostra en aquests fragments d'una entrevista mantinguda el 1920 entre Clara Zetkin i Lenin.

“No obstante, a pesar de todo esto, aún no tenemos un movimiento femenino comunista internacional, y debemos conseguirlo a toda costa. Debemos emprender inmediatamente su creación. Sin este movimiento, el trabajo de nuestra Internacional y de sus partidos no es completo ni podrá serlo jamás. Y nuestro trabajo revolucionario debe ser completo.

Como es lógico, yo le hablé de manera particularmente detallada sobre el estado de cosas en Alemania. Le hice saber que Rosa Luxemburgo daba gran importancia a la tarea de incorporar a las más amplias masas femeninas a la lucha revolucionaria. Cuando fue fundado el Partido Comunista, Rosa insistió en que debía publicarse un periódico consagrado al movimiento femenino

...

El Partido debe contar con organismos —grupos de trabajo, comisiones, comités, secciones o como se decida denominarlas— cuya tarea especial consista en despertar a las amplias masas femeninas,

vincularlas con el Partido y mantenerlas bajo la influencia de éste. Para ello, naturalmente, es necesario que desarrollemos plenamente, una labor sistemática entre estas masas femeninas. Debemos educar a las mujeres que hayamos conseguido sacar de la pasividad, debemos reclutarlas y armarlas para la lucha proletaria de clase bajo la dirección del Partido Comunista. No solo me refiero a las proletarias que trabajan en la fábrica o se afanan en el hogar, sino también a las campesinas, a las mujeres de distintas capas de la pequeña burguesía.

Le dije a Lenin que sus razonamientos constituían para mí un apoyo valioso. Muchos camaradas, muy buenos camaradas, se oponían del modo más resuelto a que el Partido crease organismos especiales para una labor metódica entre las amplias masas femeninas. Llamaban a esto retorno a las tradiciones socialdemócratas, a la célebre “emancipación de la mujer”.

Trataban de demostrar que los partidos comunistas, al reconocer por principio y plenamente la igualdad de derechos de la mujer, deben desarrollar su labor entre las masas trabajadoras sin diferencias de ninguna especie. La manera de trabajar entre las mujeres debe ser la misma que entre los hombres. Todo intento de tener en cuenta en la agitación o en la organización las circunstancias indicadas por Lenin es considerado por los defensores de la opinión opuesta como oportunismo, como traición y renuncia a los principios.

— Esto ni es nuevo ni sirve en modo alguno como prueba—replicó Lenin—. No se deje usted desorientar. ¿Por qué en ninguna parte, ni siquiera en la Rusia Soviética, no militan en el Partido tantas mujeres como hombres? ¿Por qué el número de obreras organizadas en los sindicatos es tan reducido? Estos hechos obligan a reflexionar. La negación de la necesidad de organismos especiales para nuestro trabajo entre las extensas masas femeninas es una de las manifestaciones de una posición muy de principios y muy radical de nuestros “queridos amigos” del Partido Obrero Comunista. Según ellos, debe existir una sola forma de organización: la Unión obrera. Ya lo sé. Muchas cabezas de mentalidad revolucionaria, pero embrolladas, se remiten a los principios cuando no ven la realidad, es decir, cuando la inteligencia se niega a apreciar los hechos concretos en los que se debe parar la atención. ¿Cómo hacen frente estos mantenedores de la “pureza de principios” a las necesidades que nos impone el desarrollo histórico en nuestra política revolucionaria?

Todos estos razonamientos se vienen abajo ante una necesidad inexorable: sin millones de mujeres no podemos realizar la dictadura proletaria, sin ellas no podemos llevar a cabo la edificación comunista.”¹⁷

El Zhenotdel es dedicará de ple a realitzar polítiques socials que cerquen lliurar a les dones de la càrrega del treball domèstic, organitzarà campanyes d’informació i formació, convocarà assemblees periòdiques de delegades obreres i camperoles per impulsar l’auto alliberament...tot en la direcció de facilitar la incorporació activa i massiva de les dones en la vida política.

¹⁷ Zetkin, C. *Sobre la Emancipación de la Mujer, Recuerdos sobre Lenin (Fragmento)*

1920 "El que la Revolució d' Octubre va donar a les obreres i pageses"

"Debemos crear el tipo de la mujer revolucionaria rusa...la revolución francesa creó el suyo, nosotras debemos crear el nuestro... fuerte, dinámica, capaz de saber utilizar su poder para la revolución "

Larisa Reisner

..."Jo crec que la tasca de tot estat obrer que passi al socialisme serà doble. La primera part d'aquesta tasca és relativament senzilla i fàcil, es refereix a les velles lleis que col·locaven a la dona en situació de desigualtat respecte a l'home.... Quant a la legislació hem fet tot el que de nosaltres s'exigia...i podem, amb raó, enorgullir-nos-en. Actualment, la situació de la dona a la Rússia soviètica, des del punt de vista dels estats més avançats, és ideal. Però afirmem que, naturalment, això és només el començament.

....Vosaltres sabeu que tot i la plena igualtat de drets, subsisteix de fet la situació d'ofegament en què viu la dona ja que sobre ella pesen totes les feines de la llar.

...Un cop aconseguida la plena igualtat de la dona, emprenem la nova tasca, juntament amb la dona alliberada del treball domèstic -menut, embrutidor i improductiu. En això, tenim feina per a molts, molts anys. Aquesta tasca no pot donar resultats ràpids ni te res d'efectisme brillant."

Lenin, V.I. Discurs a la IV conferència d'obreres sense partit. 1919

Lliurar a la dona del treball domèstic i facilitar la cura dels fills serà un dels eixos fonamentals en el programa del govern soviètic i explica la importància que va tenir el Zhenotdel, que formava amb el Komsomol i el Partit la tríada de la nova estructura política del primer període comunista.

El 1918, la metgessa Vera Lebedeva es posa al davant del Departament de protecció de la maternitat i la infància. Allà va instituir el primer programa de salut pública del món destinat a reduir la mortalitat infantil. Aquest innovador programa va consistir en una xarxa de centres - cases-bressol- amb infermeres i educadors, cadascun amb un pediatre qualificat que podria controlar la salut dels infants i assessorar els pares.

“...merced a los Comisariados de Educación Pública y Bienestar social se han emprendido grandes adelantos. Se puede decir que en este aspecto se han hecho ya muchas cosas para facilitar la tarea de la familia de criar y mantener a los hijos.

Existen ya casas para los niños lactantes, guarderías infantiles, jardines de infancia, colonias y hogares para niños, hospitales y sanitarios para los enfermos y delicados, comedores gratuitos para los alumnos en escuelas, libros de estudio gratuitos, ropas de abrigo y calzado para los niños de los establecimientos de enseñanza. ¿Todo esto no demuestra suficientemente que el niño sale ya del marco estricto de la familia, pasando la carga de su crianza y educación de los padres a la colectividad?”

Kollontai. *El niño y el estado comunista*.¹⁸

Actualmente, lo repito, a pesar de las dificultades desconocidas hasta ahora, se puede decir con seguridad que en la Rusia soviética los cuidados de la madre y el niño están mejor organizados que en ningún sitio. Y no son más que los primeros pasos. Además, gracias a la creación de los comedores públicos, la cocina desaparece poco a poco de la economía doméstica. La cocina casera, tan glorificada por los burgueses, pero que desde el punto de vista de la economía no es en absoluto adecuada al objetivo, es para las campesinas y en especial para las obreras un castigo insoportable que les consume todo el tiempo libre, las priva de la posibilidad de ir a las reuniones, de leer y de tomar parte en la lucha de clases: la cocina doméstica, en el régimen burgués, es uno de los mejores aliados del capital contra el obrero, al favorecer la ignorancia y el retraso de las obreras¹⁹

1923. Dones del Zhenotdel

18. Kollontai, A. *El comunismo y la familia*. Mujer y lucha de clases. El viejo topo, 2016

19. Armand, Inessa. Fragment del discurs *La obrera en la Rusia soviética*. 1920.

La teoria i la pràctica del nou Estat soviètic és una càrrega de profunditat que xoca contra la tradició més atàvica de molts russos, homes i dones. La construcció del “nou home i de la nova dona” es mostrarà molt, molt lenta:

El 1920, en una entrevista entre Clara Zetkin i Lenin, aquest afirma:

Lamentablemente, de muchos de nuestros camaradas aún se puede decir: “Escarbad en un comunista y encontraréis a un filisteo”. Naturalmente, es preciso escarbar en el punto sensible: en su psicología con relación a la mujer. ¿Existe prueba más evidente que el hecho de que los hombres vean con calma cómo la mujer se desgasta en el trabajo doméstico, un trabajo menudo, monótono, agotador y que le absorbe el tiempo y las energías; cómo se estrechan sus horizontes; se nubla su inteligencia, se debilita el latir de su corazón y decae la voluntad? Naturalmente, no aludo a las damas burguesas, que encomiendan todos los quehaceres domésticos, incluido el cuidado de los niños, a personas asalariadas. Todo lo que digo se refiere a la inmensa mayoría de las mujeres, comprendidas las mujeres de los obreros, aunque se pasen todo el día en la fábrica y ganen su salario. Son muy pocos los maridos, hasta entre los proletarios, que piensen en lo mucho que

*podrían aliviar el peso y las preocupaciones de la mujer, e incluso suprimirlos por completo, si quisieran ayudar “a la mujer en su trabajo”. No lo hacen, por considerarlo reñido con “el derecho y la dignidad del marido”. Este exige descanso y confort. La vida casera de la mujer es un sacrificio diario en miles de detalles nimios. El viejo derecho del marido a la dominación continúa subsistiendo en forma encubierta. Su esclava se venga de él objetivamente por esta situación, también en forma velada: el atraso de la mujer, su incomprensión de los ideales revolucionarios del marido debilitan el entusiasmo de éste y su decisión de luchar. Estos son los pequeños gusanos que corroen y minan las energías de modo imperceptible y lento, pero seguro. Conozco la vida de los obreros, y no sólo a través de los libros. Nuestro trabajo comunista entre las masas femeninas, nuestra labor política comprende una parte considerable de trabajo educativo entre los hombres.*²⁰

1932 “8 de març. Les treballadores contra l’esclavitud de les cuines, fora l’opressió i el filisteisme de la vida domèstica”

El Zhenotdel farà també una intensa tasca de informació i propaganda. Va reeditar *Rabonitsa*, nascuda el 1914, dirigida a les dones treballadores, funda la revista *Kommunistka* (des de 1920 fins a 1930), destinada a les militants del partit, i comença a editar *Krestyanka* (1922), destinada a les dones pageses . El 1927 es publicaven 18 revistes amb una tirada de gairebé 400.000 exemplars.

20. Entrevista entre Clara Zetkin i V.I. Lenin. Pàg. 37

Les conferències d'obreres i pageses o les assemblees de delegades van ser instruments importants per a promoure l'educació política, la formació i la incorporació de dones a llocs de responsabilitat pública i/o política. Xifres de 1926 indiquen que 620.000 dones van participar en 6.000 conferències realitzades en àrees urbanes i unes 12.000 en zones rurals.²¹

Amb la idea d'arribar a tots els racons de l'enorme Rússia i a la immensa majoria de les dones, organitzen reunions, trens d'agitació i propaganda, equipats amb impremtes... Tot i així, trobaran moltes dificultats per a la seva tasca tan materials com resistències culturals i ideològiques: reaccions d'hostilitat o inhibició en el propi si dels dirigents del Partit, rebuig clar en determinades regions com ara a l'Àsia central, de tradició musulmana...

...” En la región de Asia Central, de mayoría musulmana, se llevó a cabo una campaña llamada 'judzhum' ("ofensiva", en árabe) para la escolarización y alfabetización de las mujeres y en contra del velo islámico, de la que se conservan algunas fotografías de quemas públicas. En 1921 las autoridades soviéticas de Turkmenistán, por ejemplo, elevaron la edad de matrimonio a 16 y 18 años para mujeres y hombres respectivamente, y prohibieron los matrimonios infantiles, los matrimonios forzados y la poligamia. La campaña encontró una fuerte oposición local: según cifras oficiales, unas 300 delegadas de Zhenotdel —el departamento de mujeres del Secretariado del Comité Central del partido— fueron asesinadas en la región de Asia Central sólo en el año 1929”²²

²¹ M. Frederiksen, M. Article *Las mujeres antes, durante y después de la Revolución rusa* publicat a www.socialist.net

²² A. Ferrero. Març, 2017. Article a <http://www.publico.es/internacional/centenario-revolucion-papel-mujeres.html>

La concepció i construcció de nous edificis comunitaris és potser una de les mostres més visibles del treball per un nou model de societat.

“Arran de la nacionalització de les terres i les propietats per part dels bolxevics el 1918, l'habitatge va passar a ser competència dels soviets locals...”

La solució adoptada pel soviets de Leningrad es va centrar en l'establiment de grans complexos d'habitatges equipats amb instal·lacions comunitàries de les quals es feia càrrec el municipi. La colònia obrera de la Traktornaia ulitsa es trobava a poca distància a peu de la cuina industrial i centre comercial Nàrvskaia, on hi havia una cantina per tota la comunitat, i del Palau de la Cultura A.M.Gorki amb biblioteca, instal·lacions esportives, club i sales de teatre. Davant del complex, a l'altra banda d'una àmplia avinguda hi havia també una escola. Els tramvies municipals comunicaven amb altres zones de la ciutat...”²³

Colònia obrera de la Traktornaia ulitsa. 1927

Club de treballadors Russakov. Moscou. 1927

La revolució va venir acompanyada d'un gran i trencador moviment artístic, el constructivisme. Aquests artistes qüestionaven els principis de l'art i discutien sobre quin lloc hauria d'ocupar en la nova societat. Van cercar formes de treball col·lectiu i volien millorar la vida quotidiana mitjançant l'art aplicat al disseny, l'arquitectura, la producció industrial, el cine... La presència de dones va ser molt significativa. Entre elles, Varvara Stepànova, pintora, artista gràfica, dissenyadora teatral i artista constructora i, molt especialment, Liubov Popova figura clau d'un moviment que rebutjava els elements figuratius i creia que tan sols el llenguatge universal de l'abstracte podria posar l'art al servei del poble.

²³ AA.VV. *Construir la revolució. Art i arquitectura a Rússia. 1915-1935*. Catàleg de l'exposició. Ed. Fundació “La Caixa”/ Turner 2011.

L. Popova. *Força espacial en construcció*. 1921

V. Stepànova. *Dissenys tèxtils*

La creativitat del període revolucionari es posa al servei d'una transformació profunda i radical dels modus de vida... tot i que aquesta força s'anirà debilitant, encotillant, amb el pas dels problemes i del temps. A partir dels anys 30, s'anirà imposant el model formal i oficial que marcarà la Rússia soviètica, el realisme socialista.

5. Un pas endavant, dos enrere... l'època de Stalin

El final de la guerra civil, el 1921, mostra una Rússia devastada demogràficament – ha perdut més de 20 milions de persones- i materialment –el PIB suposa només un terç del nivell assolit abans de la 1ª guerra, la producció industrial es mínima, la fam es generalitza, la manca de proveïment a les ciutats provoca rebel·lions com ara la dels mariners de Kronstadt i són habituals revoltes al camp. El bloqueig internacional i l'estancament en l'expansió de la revolució a Europa du a la nova Rússia a l'aïllament. Tot això atura o ajorna alguns dels grans canvis socials i frena molts dels programes liderats pel Zhenotdel. Per fer front a aquesta situació, Lenin defensarà una nova orientació econòmica (NEP). Hi ha un cert retorn a l'economia de mercat que sembla millorar la producció però que comença a generar de nou diferències socials. Trotsky, qui liderarà les posicions crítiques amb la NEP i, finalment després de la mort de Lenin el 1924, s'enfrontarà amb Stalin en el si del Partit, descrivia aquesta situació:

"[...] No fue posible tomar por asalto la antigua familia, y no por falta de buena voluntad; tampoco porque la familia estuviera firmemente asentada en los corazones. Por el contrario, después de un corto período de desconfianza hacia el Estado y sus casas cuna, sus jardines de infancia y sus diversos establecimientos,

las obreras, y después de ellas, las campesinas más avanzadas, apreciaron las inmensas ventajas de la educación colectiva y de la socialización de la economía familiar. Por desgracia, la sociedad fue demasiado pobre y demasiado poco civilizada. Los recursos reales del Estado no correspondían a los planes y a las intenciones del partido comunista. La familia no puede ser abolida: hay que reemplazarla. La emancipación verdadera de la mujer es imposible en el terreno de la "misericordia socializada". La experiencia reveló bien pronto esta dura verdad, formulada hacía cerca de 80 años por Marx”²⁴

Stalin, partidari inicialment de la NEP i defensor de la construcció del socialisme en un sol país, guanyarà el gran debat i liderarà noves directrius orientades a la ràpida industrialització del país, la rendibilitat econòmica de la propietat agrària mitjançant les col·lectivitzacions, la redistribució d'una mà d'obra insuficient forçant deportacions dels excedents de mà d'obra camperola cap a les noves zones d'explotació industrial com ara Sibèria i l'impuls a polítiques pronatalistes per aconseguir l'increment de la població.

A partir de 1928 s'inicia una regressió que acabarà amb la dissolució del Zhenotdel el 1930. S'imposa la tesi que el treball entre les dones ha de ser una tasca conjunta del Partit.

El 1933, l'article 121 del nou Codi Penal prohibeix l'homosexualitat masculina. També es penalitza la prostitució, que en els primers anys de la revolució es veia com una xacra social que calia resoldre, ajudant a la independència econòmica de les dones i a la responsabilitat social sobre els fills. El 1936 la nova Constitució, que regirà fins 1977, revoca les restriccions de vot, estableix el sufragi universal directe, les llibertats polítiques –tot i que limitades al model de partit únic- i drets socials i econòmics. Consagra la igualtat de drets entre dones i homes i estableix l'ajuda econòmica de l'Estat a la maternitat i la família nombrosa.

Artículo 122. *La mujer tiene en la URSS iguales derechos que el hombre en todos los dominios de la vida económica, pública, cultural, social y política. Garantizan el ejercicio de estos derechos la concesión a la mujer de los mismos derechos que al hombre en materia de trabajo, salario, descanso, seguros sociales e instrucción; la protección de los derechos de la madre y del niño por el Estado; la ayuda del Estado a las madres de prole numerosa y a las madres solas; la concesión a la mujer de vacaciones pagadas en caso de embarazo, y una extensa red de casas de maternidad, casas-cuna y jardines de la infancia.*²⁵

El nou Codi de lleis sobre el matrimoni, la família i la tutela, també de 1936, és un fort retrocés: es prohibeix l'avortament excepte en cas que perilli la vida de la mare – no serà fins a 1955, sota

²⁴ Trotsky, L- *La revolución traicionada*. Cita extreta de l'article de M. Frederiksen, *Las mujeres antes, durante y después de la Revolución rusa*. www.socialist.net

²⁵.. Constitució 1936. : Marxists Internet Archive

el mandat de Krushev, que es restituirà el dret a l'avortament lliure en els tres primers mesos de gestació. També es dificulta el divorci ja que s'exigeix una sentència judicial.

La doctrina estalinista crida a la “reconstrucció de la família sobre una nova base socialista”. S'exalta la idea de la maternitat com a la principal i “patriòtica” funció de la dona. S'estableix els títols de “Mare heroica” a la mare de deu fills , que comporta l'obtenció d'una medalla i una subvenció estatal... altres medalles i premis s'atorguen a les mares de 7-9 fills o de 5-6. Al mateix temps, es fa un enorme esforç en l'ampliació de serveis, especialment escoles bressol per facilitar el treball productiu de les dones.

Abans de la 2ª guerra mundial, el 1941, s'estableix un impost a les persones sense fills i el 1944 un tribut a qui no en tenia més de dos. Totes les mesures semblen estar dirigides a un únic objectiu, l'increment demogràfic. El 1946, el desequilibri de gènere era molt important, les dones superaven en 26 milions als homes. Aquest fet, va tornar a obrir les portes de tots els rols econòmics a les dones però, la planificació de la població i la política demogràfica va entrar en contradicció amb les polítiques progressistes per a la igualtat dels sexes i es va imposar.

Malgrat aquest retrocés, la situació de la dona a la URSS consolida molts dels avenços iniciats a la revolució bolxevic, la seva incorporació a la producció serà massiva i els rols que desenvolupa es situaran a l'avantguarda mundial: les veiem com a soldats i caps militars a la 2ª guerra mundial, les veiem a la Universitat . Entre els anys 60-70 del segle XX, el nombre de dones a la Universitat només es veurà superat a França, Finlàndia i Estats Units i el patró formatiu reflexa una certa ruptura amb els estereotips, tradicionalment les àrees "femenines" com l'educació i la salut també són altes entre les dones russes, però també hi ha un gran nombre de dones en la investigació i l'enginyeria industrial²⁶. Les veiem en els àmbits científics, esportius, en la cursa de l'espai... Cap el 1980, més del 50% de membres del Komsomol eren dones i també ho era el 25% de membres del PCUS.²⁷

"Un pas endavant, dos enrere"... la radicalitat de les transformacions que la revolució bolxevic de 1917 va voler posar en marxa, ha estat guia en molts dels avenços aconseguits en les lluites per la igualtat i l'emancipació arreu el món en el segle XX. Aprendre dels seus èxits i, sobretot, dels seus errors ens hauria de servir per enfrontar-nos al món actual dominat per una globalització neoliberal, pel retorn al capitalisme salvatge, per l'increment de la desigualtat... per frenar el retorn a la barbàrie i avançar en llibertat, igualtat, fraternitat en un món que cerqui l'equilibri ecològic.

²⁶ M. Frederiksen, M. Article *Las mujeres antes, durante y después de la Revolución rusa* publicat a www.socialist.net

²⁷ Mahdi Darius Nazemroaya. *Les Amazonas soviètiques*. Global Research, Març 2014

Bibliografia

ALPERN, Bárbara. *Las mujeres en la Rusia de las revoluciones 1861-1926*. En *Enciclopedia histórica y política de las mujeres: Europa y América*. Coordinada por FAURÉ, Cristina. Edit. Akal 2010.

AA.VV. *Construir la revolució. Art i arquitectura a Rússia. 1915-1935*. Catàleg de l'exposició. Ed. Fundació "La Caixa"/ Turner 2011.

HILL, Christopher. *La Revolución Rusa*. Edit. Ariel 2017

FONTANA, Josep. *El siglo de la revolución. Una historia del mundo desde 1914*. Ed. Crítica. 2017.

ENGELS, F. *El origen de la familia, la propiedad privada y el estado*. Col. Clásicos del Marxismo. 2006. Fundación Federico Engels.

GOLDMAN, Wendy. *"Del pasado hay que hacer añicos": la liberación de las mujeres y la Revolución rusa en 1917 La Revolución rusa cien años después*. Coordinada por ANDRADE, J i HERNÁNDEZ SÁNCHEZ, F. Edit. Akal 2017.

HOBBSBAWM, Eric. *Historia del S. XX*. Edit. Crítica 1995.

KOLLONTAI, Aleksandra. *Mujer y lucha de clases*. Edit. El Viejo Topo 2016,

KOLLONTAI, Aleksandra. *Autobiografía de una mujer sexualmente emancipada y otros textos sobre el amor*. Edit. Horas y horas 2015.

LARGO ALONSO, M.Teresa. *La revolución rusa, la fábrica de una nueva Sociedad*. Edit. Catarata 2017.

REED, John. *Diez días que estremecieron el mundo*. Edit. Akal 1986.

Web grafia més consultada

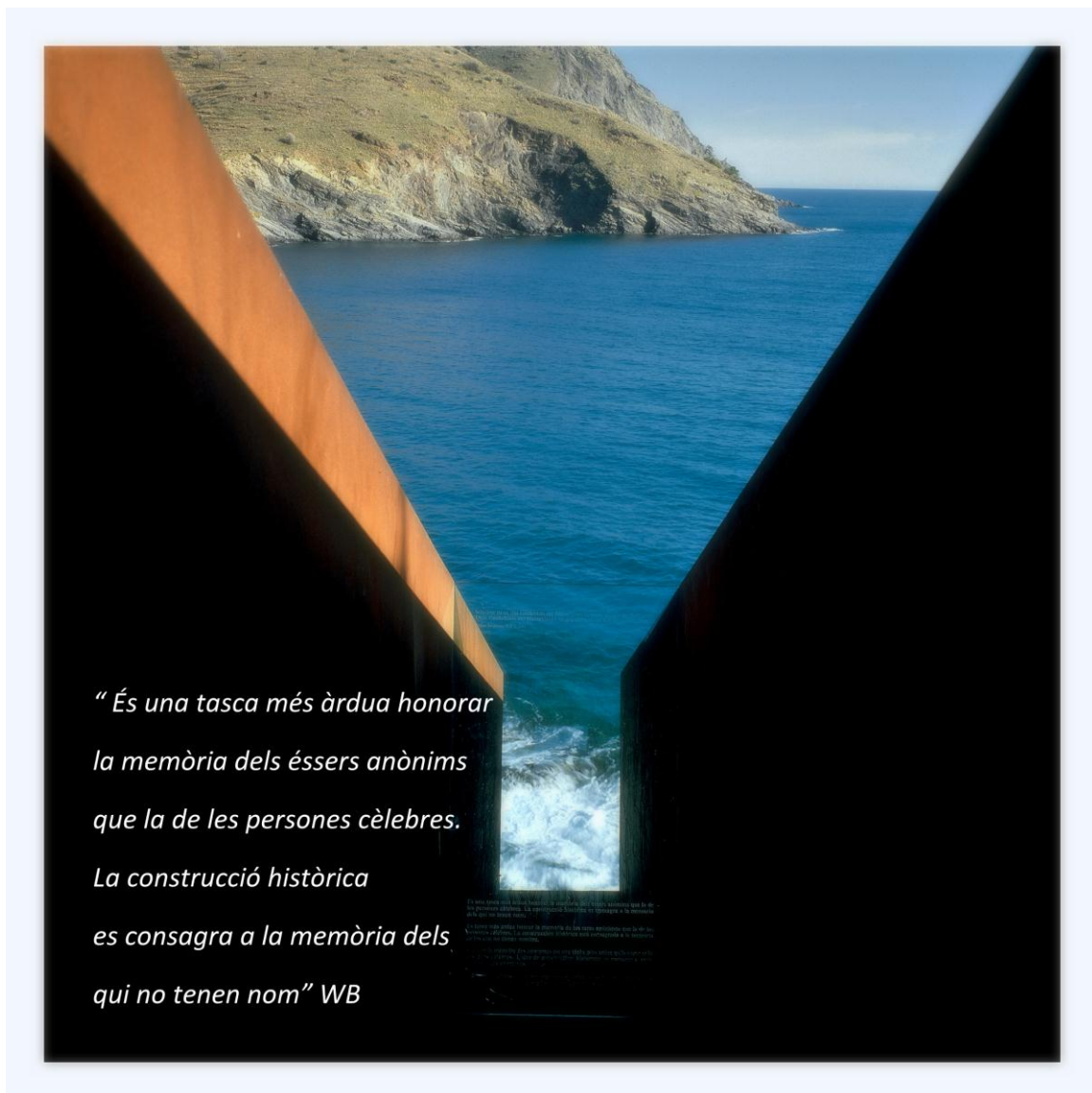
www.pts.org.ar/IMG/pdf/Las_mujeres_y_el_socialismo

www.revolucionbolchevique.blogspot.com.es

www.rebellion.org/noticia

www.sinpermiso.info

www.socialist.net

*“ És una tasca més àrdua honorar
la memòria dels éssers anònims
que la de les persones cèlebres.
La construcció històrica
es consagra a la memòria dels
qui no tenen nom” WB*

Lydia Tuà

Núria Bergè

Cent anys de la revolució russa

Cerdanyola del Vallès, 6 novembre 2017